ІНФОРМАЦІЯ

ПРО АРХІТЕКТУРНІ ТА КУЛЬТУРНІ ПАМ'ЯТКИ

КРЕМЕНЦЯ І КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ

Кременець – один із найдавніших міст в Україні та наймальовничіших куточків у Європі. Його неповторна краса, захоплюючий дух простори, що відкриваються зі скелястих Кременецьких гір, своєрідна архітектура і хвилююча історія, Замкова гора, яка в сонячну погоду відкриває позолочені куполи Почаївської Свято-Успенської лаври – усе це дарує невимовні враження для душі й широку уяву про край, в якому ти опинився. Тут мимоволі переконуєшся, що це Волинська Швейцарія і Волинські Афіни і розумієш чому саме Кременець увійшов в число міст, які називають «Золотим намистом України», чому, враховуючи історико-архітектурну цінність Кременця, Постановою Ради Міністрів УРСР від 1976 року його занесено в реєстр заповідних міст.

Перша літописна згадка про Кременець датується 1227 роком. Узимку 1240/ 1241 року під час навали Батия Кременець став першим у всій Східній Європі укріпленням, якого не здолали монголо-татарські орди. Одним із перших українських міст, Кременець у 1438 році здобув Магдебурзьке право, а в другій половині XVI століття за рівнем ремесла і торгівлі поступався лише двом-трьом містам України (Києву, Львову, Кам'янець-Подільському). У XV-XVIII століттях місто було адміністративним центром округи, яка охоплювала північні частини сучасних Тернопільської і Хмельницької та частини Рівненської і Житомирської областей. Неприступний кам'яний замок був одним із наймогутніших у всій Україні і відіграв велику роль у боротьбі з татарськими навалами. У XVII столітті Кременець був одним із центрів книгодрукування.

В першій третині XIX століття тут існував один із чотирьох у тодішній Російській

імперії Кременецький ліцей, з яким пов'язане життя і діяльність великої кількості прогресивних та культурних діячів минулого, імена яких відомі в Європі і всьому світі. Тут жили і працювали визначні вчені: одні із засновників Вищої Волинської гімназії, ліцею: Тадеуш Чацький і Гуго Коллонтай, історик Йоахім Лелевель і природознавець Анджей Анджейовський, професор Евзебіуш Словацький, вчений-ботанік австрієць за походженням, Віллібальд Бессер – перший дослідник унікальної флори Кременецьких гір і Діонісій Міклєр, яким був розбитий ботанічний сад, що став одним із найвідоміших дендраріїв Європи, світу. В XIX столітті в ньому нараховувалось 12 тисяч видів рослин. Ще в 70-х, 80-х роках XX століття приходили в Кременець, у неіснуючу інституцію, каталоги з Англії, Франції, Португалії, Нігерії, Індії… Тепер цей парк (сад) – історичне місце. В наші дні виникла установа «Кременецький ботанічний сад», яка, вивчаючи старі каталоги дендраріїв, збирає і вирощує відповідні рослини, щоб реставрувати видовий склад ботанічного саду. Адже на початку 30-х років XIX століття він, разом із базою ліцею частково був перевезений у Київ, на основі якої був створений Київський університет ім. Т. Г. Шевченка і ботанічний сад імені академіка Фоміна.

З Кременцем пов'язане видатне явище епохи романтизму – так звана «українська школа в польській поезії», до якої належали Томаш Олізаровський, Тимко Падура, Антоній Мальчевський, Тимон Зборовський та інші. Серед них – Юліуш Словацький, видатний поет Польщі і світової літератури, який народився в Кременці (1809-1849). Тут, на канікулах, проводив дитячі та юнацькі роки. В роки скитань і вигнання погляд Словацького був сконцентрований на Кременці, на особі коханої матері, яка пережила свого сина і похована на Туницькому цвинтарі. Через це Кременець став містом паломництва шанувальників поезії. Тут зберігся родинний будинок Поета, в якому довгий час діяла міська бібліотека імені Ю. Словацького. В 1959 році і, згодом, через десять, через п'ять років відзначалися річниці з днів народження Поета. З 2002 року у садибі Словацьких функціонує Обласний літературно-меморіальний музей Юліуша Словацького. На його базі від 2005 року проводяться щорічні українсько-польські літературно-мистецькі зустрічі «Діалог двох культур», які збирають науковців, літераторів, музейників, піаністів, співаків, художників, фотомайстрів обох країн. Протягом усіх цих років у Кременці побували Максим Рильський, Микола Бажан, Ярослав Івашкевич, Ванда Міхальська, Дмитро Павличко, Іван Драч, Микола Жулинський, Роман Лубківський і багато-багато інших.

В 1846 році на Кременеччині, за розпорядженням Київського генерал-губернатора Бібікова, в складі Археографічної комісії, із двохтижневим відрядженням побував Тарас Шевченко. В ці дні він відвідав Кременець. У Почаєві написав декілька акварелей Почаївської лаври. У навколишніх селах зібрав чимало народних пісень, легенд тощо. В Кременці проживали, навчалися, або ж його відвідували: Олена Пчілка, Михайло Драгоманов, Микола Костомаров, Леся Українка, Михайло

Пржевальський, Лев Нікулін, Микола Пимоненко, Тимофій Сафонов, Михайло Коцюбинський, Улас Самчук, Олександр Неприцький-Грановський, Оксана Лятуринська і багато інших. Багатьом із них встановлені меморіальні таблиці, пам'ятники.

Кременеччина надзвичайно цікава як туристичний об'єкт. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 2001 року в Кременці засновано Кременецько-Почаївський історико-архітектурний заповідник для вивчення, охорони, реставрації та популяризації історико-архітектурної спадщини міст Кременець і Почаїв, який Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 віднесений до сфери управління Міністерства культури України. На балансі заповідника перебуває нині 17 пам'яток 14—20 століть, розташованих у містах Кременець і Почаїв. Найцікавіші серед них: руїни Кременецького замку 14—16 століть, Свято-Миколаївський собор (споруда колишнього Кременецького францисканського монастиря, 17—18 століття), ансамблі архітектурних споруд Кременецького Свято-Богоявленського монастиря (18—20 століття), Кременецького єзуїтського монастиря (18 століття) та Почаївської Свято-Успенської лаври (18—20 століття).

Кременецький замок – оборона споруда на горі Бона, яка височіє над містом на висоті 397 метрів над рівнем моря. Перша писемна згадка – 1227 рік. В 1240 та в 1254 році ще тоді дерев'яна фортеця не скорилася монголо-татарам. Після розпаду Київської Русі фортеця належала Данилу Галицькому, згодом перейшла під владу Литви, а з початку 16 ст. – до польської Корони. Назву Бона отримала за іменем дружини польського короля Сигізмунда 1, Бони Сфорци Арагонської, яка протягом 20 років володіла замком. Саме тоді архітектурний ансамбль фортеці набув свого остаточного вигляду. У 1648 році козаки під проводом Максима Кривоноса здобули і зруйнували фортецю, після чого вона втратила своє обороне значення і не відбудовувалася. Зараз це – мальовничі руїни.

Архітектурний комплекс Езуїтськогоколегіуму у стилі барокко (1750 р.).

З 1805 по 1832 роки тут містилася Вища Волинська Гімназія, згодом реорганізована у Волинськийліцей. Відомий освітній осередок регіону.

У 1920-1939 років тут знаходився центр комплексу навчальних закладів польського спрямування «Кременецький ліцей». Нині тут міститься Кременецька обласна комунальна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Церква Преображення Господнього (1737 р). Барокковий храм є основною віссю архітектурного ансамблю Колегіуму і запроектований як костьол Станіслава Костки та Ігнація Лойоли. Згодом діяв як ліцейний костел. За радянських часів не діяв. З 1991 року функціонує як православний Преображенський собор (КП).

Богоявленський монастир. Будівляспоруджена у 18 ст. для католицького ордену реформаторів. Архітектурний комплекс у стилі класицизму, оточений муром. Основна споруда – Богоявленська церква збудована у стилі пізнього бароко. До комплексу Богоявленського монастиря належить також дзвіниця Іова Почаївського та церква св. Миколая. Нині – діючий жіночий монастир.

Свято-Миколаївський Собор, вул.. Шевченка, м. Кременець. На початку 17 століття монахи католицького ордену францисканців побудували в центрі Кременця, на місті дерев'яної церкви, монастирський комплекс. Сюди увійшли – мурований храм, чернечий корпус та дзвіниця, оточені муром. Комплекс, запроектований у стилі ренесанс, згодом набув рис бароко. Францискани володіли об'єктом до поразки польського Листопадового повстання – 1832 року. Тоді споруди були передані православній громаді, а храм освячений у Собор св. Миколая. Діє дотепер.

Церква Чесного Хреста, вул. Широка, м. Кременець.

Дерев'яна церква 17 століття, збудована без застосування цвяхів. Єдина храмова споруда, збудована за проектом волинського єпархіального архітектора.

Церква Св. Покрови (Полкова), м. Кременець.Цегляна еклектична церква, збудована на початку 20 ст. (1905 р.) для потреб військового містечка солдатів 42 піхотного Якутського полку. Освячена на честь Інокентія Іркутського. Після пожежі переосвячена на честь Покрови. Нині діюча.

Римо-католицький парафіяльний костел св. Станіслава Епископа Мученика. Побудований у 1856 році у стилі класицизму. В стіну костелу вмурований пам'ятник-барельеф Юліушу Словацькому. Автор – видатний польський скульптор Вацлав Шимановський.

Будинки-близнюки, Кременець, вул. Медова 3, м. Кременець. Це унікальна споруда, яка привертає увагу всіх туристів. Насправді це один двоповерховий будинок з житловими квартирами. Побудований він у 17 столітті в стилі бароко та утворений двома абсолютно симетричними частинами. Едина збережена із кам'яниць, які формували середмістя Кременця 17 століття.

Родинна садиба Словацьких, вул. Словацького 16, м. Кременець. Побудований в кінці 18 століття в стилі провінційного классицизму. В цьому будинку провів свої дитячі роки класик польської літератури, всесвітньо відомий поет доби романтизму – ЮліушСловацький. Нині тут – єдиний у світі музей Поета – Обласний літературно-меморіальний музей Юліуша Словацького. Експозиціяміститься у восьми кімнатах, які розкривають основні віхи життя і творчості поета.

Палац Дзембовських, вул. Драгоманова, Кременець. Вілла Кароліни Дзембовської входить до складу державного Кременецько-Почаївського історико-архітектурного заповідника. Побудована у другій чверті 19 століття в стилі псевдоготики. У 1903 р. тут діяло комерційне училище. Тоді ж до центрального корпусу було добудовано

два крила. З 1988 року тут функціонує ЗОШ 2.

Музична школа, Кременець, вул. Шевченка 16. Пам'яткаархітектури (1812р). Нині тут розташована музична школа імені М. Вериківського.

Пятницьке Козацьке кладовище, Кременець, вул. Козацька. Виникло в середині 16 ст. біля неіснуючої тепер церкви Параскеви П'ятниці. За легендою тут спочивають українські козаки, які під проводом Максима Кривоноса у 1648 році полягли, здобуваючи кременецьку фортецю. Нині в центрі кладовища споруджено меморіальний хрест.

Почаївська Свято-Успенська лавра, м. Почаїв.

Історія святині сягає 13 століття. До архітектурного комплексу Лаври входять – Успенський собор, Троїцький собор, Літній храм, каплиця до 2000 Різдва Христового, каплиця Почаївської ікони Божої Матері. Церква св. Варвари, підземні церкви св. Іова Почаївського та св. Антонія і Феодосія Києво-Печерських, Надбрамна церква, дзвіниця та ін. Домінантою ансамблю є,збудований в 1771-1791 рр. за проектом Готфріда Гофмана, бароковий собор Успіння Пресвятої Богородиці. Основні святині – відбиток стопи Божої Матері з цілющим джерелом , чудотворна ікона Божої Матері Почаївської, мощі святих Іова та Амфілохія Почаївських.

Білокриницький Замок, с. Білокриниця. Збудований на місці старого, (16 ст) оборонного замку Збаразьких, набув рис англійської готики у середині 19 ст, під час його перебудови графом Колонна-Чосновським. Новий власник не розрахував своїх фінансів і можливостей і незабаром помер. Маєток придбав російський філантроп Воронін, який заснував тут училище для селянських дітей. У 20-30-х роках ХХ ст. тут функціонували сільськогосподарський та лісотехнічий ліцеї, які входили до складу Кременецького ліцею. Нині тут функціонує Лісотехнічний колежд. Замковий комплекс оточений старовинним парком.

Еврейський цвинтар, м. Кременец. Розташований на схилі Окописька. Один із найстаріших в Європі. Перші поховання датуються 15 століттям. Амфітеатрально

розташований на схилах пагорбу. Тут поховані видатний єврейський просвітитель 19 ст. Ісаак бер Левінзон та відомий цадик Мордихай. Під час Другої світової війни цвинтар частково зруйнований. Займає територію близько 2 га., із чисельністю 3 тисячі могил. Частина надгробних плит-мацев мають велику художню вартість.

Кременецький ботанічний сад, пам'ятка садово-паркового мистецтва, один із найстарших садів подібного типу в Україні. Заснований у 1807 році при Вищій Волинський гімназії. Запроектований відомим ландшафтним дизайнером ірландського походження Діонізієм Мак-Клером в 1807-1832 роки діяв як науково-дослідний та рекреаційний осередок під керівництвом, відомого у наукових колах Європи вченого ботаніка австрійського походження Віллібальда Бессера. Нині відроджений і є науковою інституцією в підпорядкуванні Міністерства екології України.

Національний природний парк «Кременецькі гори» – створено 11 грудня 2009 року, згідно з указом президента України з метою збереження цінних природних та історико-культурнихоб'єктів, що мають важливе наукове, природоохоронне, рекреаційне та оздоровче значення,
природоохоронна територія
в Україні, в межах низькогірного пасма
Кременецькі гори
. Національний парк розташований на території
Кременецького
та
Шумського
районів
Тернопільської області
. До території національного природного парку «Кременецькі гори» включено 6951,2 гектара земель державної власності.

Дівочі скелі. м. Кременець.

Комплексна геологічна система в межах національного парку Кременецькі гори, розміщені на північно-східних околицях Кременця. Характеризуються надзвичайно

мальовничим ландшафтом, який творить нагромадження скель, розділених урвищами, багатою і різноманітною флорою.

Текст уклали:

Директор

обласного літературно-меморіального

музею Юліуша Словацького в Кременці Т. Г. СЕНІНА

Ст. науковий співробітник О. Б. ГАСЬКЕВИЧ